

MIŁOSZ

CZESŁAW MIŁOSZ

A történelem démona

Lengyelország, annak ellenére, hogy hivatalosan a szövetségesek oldalán vett részt a háborúban, lényegében szovjet megszállás alá került. A szovjet politikai rendőrség, az NKVD Krakkóban a főtér egyik legelegánsabb palotájában rendezkedett be. Kíméletlen harc folyt a londoni emigráns kormányhoz hű Honi Hadsereg megmaradt szervezetei ellen. A börtönök ismét tele voltak.

Utólag nehéz megérteni, miért kellett hat év, hogy Miłosz szakítson a rendszerrel, amelynek „eredeti” (szovjet) változatát saját tapasztalatából ismerte. Biztosan szerepet játszott ebben, hogy költőként csábító távlatok nyíltak előtte. A *Megmenekülés* 1945 végén soha nem látott példányszámban jelent meg. Egymást érték a felolvasások Krakkóban, Varsóban és másutt, a közös fellépések barátjával, Jerzy Andrzejewskivel (1909–1983) és az előtte járó nemzedék olyan nagyjaival, mint Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980). Hamarosan nemzedéke legjelentősebb költőjeként ünnepelték. Noha eközben igyekezett kiszabadulni az országból, ez is csak bizonyos mértékű együttműködés árán volt lehetséges. A rendszer előszeretettel alkalmazott lojális írókat, művészeket a diplomáciai szolgálatban, és Miłosz is ezt akarta elérni. Csak a „disszidálása” után átélt súlyos válság mutatja majd meg, hogy az ő esetében nem (csak) opportunizmusról volt szó, mint az írók többsége esetében.

Janinával együtt végül 1945 decemberében hagyták el Lengyelországot. Öt napot töltöttek Londonban, Miłosz találkozott T. S. Eliottal, akinek verseit még a megszállt Varsóban fordította. Ezután egy kis teherhajóval átkeltek az óceánon, és a költő elfoglalta állomás helyét a New York-i konzulátuson. Onnan hamarosan a washingtoni nagykövetségre helyezték át, kulturális attasé, és idővel követség másodtitkár lett. Mivel sok kollégájával ellentétben őt az amerikai életforma nem vonzotta, sekélyességével inkább taszította, felettesei sokáig megbíztak benne kritikus megjegyzései ellenére, a lengyel kultúra és politika valóságos amerikai megítélését és kilátásait nem szépítő követségi jelentései ellenére is.

1949 tavaszán rövid szabadságra visszatért Lengyelországba, és döbbenet tapasztalta az ország előrehaladott szovjetizációját. Júliusban már ismét Washingtonban volt, és érlelődni kezdett benne a rendszerrel való szakítás szándéka. 1950-ben fölkereste Albert Einsteint, akit 1948 óta ismert, és tanácsot kért tőle, mit tegyen. Einstein lebeszélte a szakításról, azt mondta, a fizikai és szellemi terror nem tarthat soká. Lényegében ugyanolyan értetlenül viselkedett, mint a legtöbb nyugati értelmiségi.

Miłosz nyilvánosan csak óvatosságot adott hangot ellenérzéseinek, az óvatosság azonban egyre kevésbé volt elég. Halálos ítélettel záruló koncepciók perек folytak, kitört a koreai hábo-

rú, és Amerikában megérett a helyzet McCarthy szenátor kommunistaellenes hisztériájához. A hidegháború összes frontján kiéleződött a helyzet. Eközben a követség szorgalmas feljelentői sem tétlenkedtek. Ilyen körülmények között 1950 februárjában megszületett a titkos döntés, hogy az önállószkodó attasét el kell távolítani.

Első lépésként Párizsba rendelték. Janina második gyermekükkel volt terhes, ráadásul nehéz szülés elé nézett, és különben is az volt a véleménye, hogy Franciaország veszélyesen közel van a Szovjetunióhoz. Hónapokig tartó huzavona után, 1950 októberében, Miłosz egyedül érkezett meg Párizsba. Munkába állt az ottani követségen, majd az év végén Varsóba utazott, hogy tisztázza, mi a szándékuk vele. Kézhez kapta első titkári kinevezését a párizsi követségre, majd pár nap múlva berendelte a külügyminiszter helyettese, és közölte vele, hogy Varsóban kell maradnia. Miłosz az idegösszeomlás határán járta végig ismerőseit, köztük kommunistává lett hajdani wilnói társait, minden követ megmozgatott, hogy ismét elhagyhassa az országot.

Végül annak köszönhette szabadulását, hogy soha nem riadt vissza egy kis flörttől, és az intelligenciával társuló férfias szépségre érzékeny nők nemigen tudtak neki ellenállni. Sikerrült rávennie Zygmunt Modzelewski (1900–1954) külügyminiszter feleségét, hogy járjon közbe férjénél. Modzelewski ekkor már nem volt abban a helyzetben, hogy maga döntsön, de meggyőzte Bolesław Bierutot, a LEMP mindenható főtitkárát, hogy el kell engedniük Miłoszt. 1951. január 15-én hagyta el újra Lengyelországot – ezúttal hosszú évtizedekre. Elfoglalta diplomáciai állomáshelyét Párizsban. 22-én Amerikában megszületett második fia, de hiába kérte, hogy engedjék odautazni.

Ez volt a végső csepp a pohárban. Február elsején, minden szükséges holmiját felpakolva, elhagyta a házat, ahol a többi lengyel diplomatával lakott, és taxival a Párizs melletti Maisons-Laffitte-ba vitette magát. A *Kultura* című emigráns irodalmi folyóirat székhelye volt ott. A lap főszerkesztőjétől, a korábbi ismert Jerzy Giedroyc-tól kért védelmet, aki munkatársai közreműködésével, merényllettől vagy emberrablástól tartva (mindkettőre volt példa a létező szocializmus történetében) a szerkesztőség és könyvkiadó épületében bújtatta, míg politikai menedékjogot nem kapott.

Keserves időszak következett. Otthoni író társai gúnyverseket írtak ellene, árulóként megbélyegezték, eltávolították a róla szóló szócikket a lexikonokból stb. A nyugati lengyel emigráció hangadói ugyanekkor kommunista ügynököknek, a Bierut-rezsim bértollnokának neveztek, nyilvános bocsánatkérést követeltek tőle, egyszersmind kijelentve, hogy későn tanúsít megbánást. Minden arra utalt, hogy a rendszerrel szakítva a költőként való továbblétezés lehetőségét veszítette el.

Ennyi is elég lett volna a teljes összeomláshoz, de azt még egy mély morális válság is tézte. Bizonyos értelemben maga is árulónak érezte magát. Először is, szökésével kivonta magát a közös nyomorúságból, megtagadta a szolidaritást szenvedő honfitársaival. A *Varsói Faust*-ban megszólított *persona* nagyon közel áll saját énjéhez. Ezúttal is az alanyiságról lemondva volt képes szóra bírni belső kétségeit, meghasonlottságát.

Másodszor, elárulta magát a történelmet, a mindenekfelett érvényesülő, mindenben átgázoló nagy történelmi igazságot is. „Nagyok az én bűneim, mert a szükségszerűséggel szálltam szembe [...] amelynek világméretű győzelme elkerülhetetlen” – írta 1951-ben Stanisław Vincenznek.

Elhitte ugyanis, mint ezekben első időkben sok nem sztálinista baloldali, akár szocialista vagy szociáldemokrata is, hogy a Szovjetunió győzelmével a Marx által feltételezett objektív történelmi szükségszerűség jutott érvényre. Amely könyörtelenül eltapossa, „a történelem szemétdombjára” veti mindazokat, akik ellenállnak neki. Valósággal démoni erőt tulajdonított ennek a gondolatnak. A leszámolás jegyében fogant művében, *A rabul ejtett értelem*-ben (1953) fejtette ki, hogy a szovjet érdekszféra értelmiségét a történelmi szükségszerűség logikája készíti behódolásra. Az országtól távol élvén nem vette észre, hogy saját esetét általánosítja, miközben a lengyel – és persze más kelet-európai – írók többsége némi öncsalással fűszerezett opportunistusból működik együtt a rendszerrel.

Évekig vergődött ebben a válságban, sokáig egyáltalán nem tudott verset írni, de ami megszületett, ennek a morális meghasonlásnak, a történelem démonával folytatott küzdelemnek megrázó dokumentuma.

Giedroycra számíthatott eközben, akinek folyóiratában otthonra talált. A *Kultura* pedig, annak köszönhetően, hogy a kor két legnagyobb lengyel íróját – Miłosz mellett Gombrowiczot – újszólván házi szerzőként foglalkoztatta, nem túl jelentős emigráns lapocskából idővel az egész kortárs lengyel irodalmi és szellem élet meghatározó fórumává vált. Ez pedig Miłosz elszigeteltségét és elszigeteltségtől való félelmét is oldotta.

Másik támasza mestere és apai barátja, Stanisław Vincenz (1888–1971) volt. Ő és családja megértően és együttérzően állt mellette összeomlásai idején. Az ekkor még Argentínában élő Witold Gombrowicz (1904–1969), akivel élénk levelezést folytatott, viszont éppen azzal támogatta, hogy nem volt hajlandó megérteni a problémáit. Szerinte az egész váltság egy nagy tévedés volt. „Én azt mondom erre: – Ez a szorongás erkölcstelen, és ami még rosszabb, kiagyalt. Erkölcstelen, mert valójában lemondás nem csupán a kiválóságról, hanem a saját igazságról is, lemondás az – alighanem – egyetlen hősiességről, ami az irodalom büszkesége, erőssége és életerejé. Aki fél az emberek megvetésétől és attól, hogy magányos lesz közöttük, az hallgasson” – jegyezte fel naplójában 1953-ban egy csütörtöki napon. Miłosz pedig azt jegyezte fel, hogy Gombrowicz társaságában lenni olyan, „mintha az ember egy világos, áttekinthető architektúrájú épületbe lépne be”.

Nem mehetett többé Amerikába diplomata-útlevelemmel, vízumot kellett kapnia. Befolyásos barátai és tisztelői mindent megtettek ennek érdekében, ám hosszú ideig eredmény nélkül. Amerikában sokáig tartott a mccarthyizmus: a legcsekélyebb baloldali megnyilvánulás vagy szerepvállalás kommunistagyanús volt. Ráadásul a lengyeleknek fenntartott befogadási kvóta betelt. A Department of State persze kivételt tehetett volna, csak hogy tömegével érkeztek lengyel emigránsok tiltakozó levelei (feljelentései) amiatt, hogy egy kommunista ügynököt szándékoznak beengedni az országba.

Közben jött 1953, jött 1956, az enyhülések és bekeményítések egymást követő hullámai, megszorodtak a személyes találkozások alkalmai az otthoniakkal. Miłosz kibékült Andrzejewskivel, akit keményen megbírált *A rabul ejtett értelemben*, amiért tehetségét a rezsim szolgálatába állította. Andrzejewski utólag elismerte a bírálat jogosságát. Együtt nézték meg Andrzej Wajda filmadaptációját *Hamu és gyémántból*, amely jóváteszi a regény bűnét: a Zbigniew Cybulski által megformált merénylő tragikus egzisztencialista hősként bukik el. Talán ennek azt élménynek a hatására Miłosz lelkében egy másik, régóta hordozott görcs is feloldódott. Mert egy dolog a felkelés értelmetlen és felelőtlen elrendelése az úri Lengyelországot menteni próbáló emigrációs kormány részéről, vagy az, hogy a Honi Hadsereg katonáit a bukott rezsim uralkodó ideológiai lelkesítették a nacionalizmustól a klerikalizmuson, nemzeti mitománián és antiszemitizmuson át a történelmi romantikáig – és megint más a fölkelts varsói ifjúság tragikus hősiessége. Lényegében erről szól az Andrzejewskinek ajánlott *Ballada*, amely a felkelésben elesett fiatal költőnek, Tadeusz Gajcynak állít emléket.

Időközben oldódott Janina félelme is Európa szovjet bekebelezésétől. Két fiukkal együtt csatlakozott Miłoszhoz Franciaországban. Előbb Brie-Comte-Robert-ben, majd a Párizshoz közeli Montgeronban béreltek családi házat. Miłosznak tollával kellett eltartania a négytagú családot, ami megerőltető napi robotot jelentett. A *Kultura* mellett rengeteget publikált más (jobbán fizető) nyugati lapokban is. A Szabad Európa ajánlatát elutasította, nyilván nem akart a direkt antikommunista propaganda szócsövévé válni, a BBC-nek ellenben évekig írt rendszeres jegyzeteket *Levelek Franciaországból* címmel.

1960-ban, amikor a Kaliforniai Egyetem állást (*visiting lecturership*) ajánlott fel neki, már elég ismert volt ahhoz, hogy megkapja az amerikai vízumot. A család 1960. október 6-án érkezett meg Berkeleybe. Negyvenkilenc éves volt ekkor. A történelem démonát maguk mögött hagyták Európában. ■ ■ ■

Csordás Gábor 1950. augusztus 6-án született Pécsen, ugyanott végezte középiskolai tanulmányait és az orvostudományi egyetemet. 1974-ben szerzett orvosi diplomát, majd hat évig kutatóorvosként dolgozott. 1980-tól a Jelenkor irodalmi és művészeti folyóirat olvasószerkesztője, majd 1993-ig főszerkesztője. A Jelenkor Kiadó alapítója és 2016-ig igazgatója. 2016-tól a Jelenkor Kiadó szerkesztője. Angol, francia, német, lengyel, szerb, horvát és olasz nyelvből fordít (költészetet csehől, szlovákból, szlovénból és románból is). Fontosabb díjai: Leipziger Anerkennungspreis zur Europäischen Verständigung, Solidarność Emlékérem, József Attila-díj, a Szerb Pen Club műfordítói díja.

A törvények szelleméről

A gyereksírásból időn túli udvarházak szobáiban,
A börtönvonatok mozdonyvezetőinek szomorúságából,
Két háború vörös hegeből a homlokomon
Szárnyas emlékművek bronz alatt tértem magamhoz
Egy szabadkőműves szentély címere alatt,
Kihúló hamuval szivaromon.

Oszlopszerű platánok nyara volt, hajnal óta hulló madártollaké,
Összefont kezeké, feketeségé és ibolyaszíné,
Égi méhek nyara, füttyöké, tüzeké,
Kolibrík kis propellereié.

Én, egyetlen fenyőfa-horgonyommal a homokos síkon,
Halott barátaim elhallgatott emlékével,
Városok és folyók elhallgatott emlékével
Kész lettem volna késsel fölhasítani a föld szívét,
És beletemetni a kiáltások és jajszavak parázsló gyémántját,
Kész lettem volna vérrel bemázolni a gyökerek tövét,
Hogy neveket hívjak elő a leveleken,
És az éj bőrével borítani az emlékművek malachitját,
És ráírni foszforral, mely kikapart szemek
Fényével világít: mene tekel fáesz.
Levertem hát szivarom hamuját.

Mehettem a vízpartra, ahol szerelmesek
Nézik a multság tengerbe úszó maradványait,
Mehettem a parkoló kocsik, szivárványló szappanbuborékok
Közé, hallgatni, hogy viaskodik
A fojtott dallamok, szorgos,
Ruganyos férfiizmok örök emberisége
Egy forró kárminpillangóval.

Szurdokok mélyéig szökdécselő kertek,
Hamuszürke mókusok nemzeti táncai,
Szárnyas csecsemők mindig változó
Korokból kinövő fehér laboratóriumai,
Fény, nedv, rózsák napjai,
Mindezt
Nap-kezdeménynek láttam sárgásszürke síkon,
Ahol az állomásokon billegő asztal mellett
Ülnek, üres poharak fölött, arcukat kezükbe temetve
A börtönvonatok szomorú mozdonyvezetői.

Washington, D. C., 1947.

Múzsáim palotája

A táj csak látszat sajnos,
Kaktuszok árnyékából.
Az estcsillag bozontos
Hallgatás-imitátor.
A tücsök sajnos kagyló
Egy zarándokboton,
Gépcsalogány: nyiszorgó
Hang hatol át a falon.

Ha rózsaszirma hull
Egy szép női fenék –
Éj vödre ráborul
Tán bánnom illenék?

Sajnos mint éj vizén a bolhák –
Egy cseppnyi rum elég –
Elúsznak mind a mives órák.
Tán bánnom illenék?

Ó, Terpszikhoré, Euterpe,
Szerettelek benneteket,
Ügyetlen gonddal szelekbe
Raktam kolibrifélszemet.

Talán mert hűséges maradtam,
S hordtam nektek kagylót, virágot,
A gyöngyöt vödörszám arattam,
És mesterségem felvirágozott.

Sajnos a tücsök mind lerakják
Bolondos álruhájukat,
Holt csalogányok mutogatják
A falon tört rugóikat.
A csillag nem kap áramot,
Szárát elvágták valahol,
S a kaktusz-emlékoszlopok
Sarka nyomán forog a por.
A toll is, sajnos, elszáll a szélben,
A látszat-táj kihamvad szépen.

Washington, D. C., 1948.

Mittelbergheim

Stanisław Vincenznek

Bort érlelnék rajnai tölgyfa hordók.
Szőlőskertek között templom harangja ébreszt
Mittelbergheimben. Kis forrás csobog
Az udvaron gerenda-foglalatban.
Az utcán facipő kopog. Eresz alatt
Szárad a dohány, ekék, fakerekek,
Hegyoldalak és ősz vesznek körül.

Szemem még csukva van. Ne űzz,
tűz, hatalom, erő, még túl korán van.
Sok évet éltem, és álmomba most
Éreztem, hogy mozgó határhoz értem,
Melyen túl szín és hang beteljesül,
S a földi dolgok összekapcsolódnak.
Ne nyisd ki még erőszakkal a szájam,
Hadd bízzak, hadd higgyem, hogy odaérek,
Engedj Mittelbergheimben elidőznöm.

Tudom, hogy ezt kell tennem. Körülöttem
Az ősz, a kerekek, és az eresz alatt
A dohánylevelek. Itt s mindenütt
Enyém a táj, bármerre fordulok,
Bármilyen nyelven üti meg fülem
Egy gyerekdal, szeretők párbeszéde.
Másoknál boldogabban kell fogadnom
Nézést, mosolyt, csillagot, meggyűródött
Selymet térd hajlatában. Puha fényben,
Derűsen kell szétnézni a hegyen,
Víz és város, út és szokás fölött.

Tűz, hatalom, erő, te, aki
Markodban tartasz, melynek barázdái
Mint déli szél gyalulta óriási
Szurdokok. Te, ki biztonságot adsz
Félelmes órán, kételyek hetében,
Még túl korán van, hadd érjen a bor,
Engedd Mittelbergheimben aludni még vándort.

Mittelbergheim, Elzász, 1951.

Varsói Faust

Ha a Luxembourg-kertben szökőkút csobog,
És vitorláshajókat gyermekkezek
Löknek a vízre, az eszembe jutsz.

Kéklő fényben, lombok csillagzatában
Állsz előttem, tudod te jól, Faust,
Neked nem volt elég az örök ifjúság,
Mert te rendre és hatalomra vágytál.
Firkálok a homokba, megjelenesz,
És megkérdeszlek, mondd, milyen joggon
Hazudsz magadnak, nevezed rendnek
És hatalomnak saját félelmedet?

A félelmet: hogy ne tartozz közéjük,
Kik élnek, mint a víz elvadult kertben,
Sötét romok közt. És vak létezésük
Beteljesült halál, mielőtt véget érnek.

Tényleg nem bízol az emberi erőben.
Alább adod, azt hiszed, rád is az vár,
Mint akik számkivetve elvetették
A legnagyobb ajándékot: az észet.

A félelmet: hogy kezük idáig ér.
Igen, igaz, hogy engem per procuram
A név-kufárok, fogdmegek, gyilkosok
Falkája üldöz. De így kell lennie.
Aki lengyelül nem csupán hízelgő,
Senkinek sem ártó ódákat ír,
Kapott-e egyebet valaha gyűlöletnél?

A félelem: attól, hogy elítél – mondod
Vállvonogatva – a Történelem. Lásd,
Itt fogtam a kezét, ebben a kertben,
A teste olyan volt, mint markomba zárva
Remegő fecske teste. És halott.
Azt sem tudom, mondhatom-e úgy,
Hogy Kháron ladikján távozott az éjbe.
Mert a szögesdrót, a mocsok, a vér.
Mielőtt a fény- és eszmesziporkák,
vágyak és ihletek csodás gépezete
Széthull, s a földnek visszaadatik,
Miért ne fizessem meg tartozásomat
A számomra kimért pillanatban azoknak,

Kiknek felnőtté érni nem adatott? Aztán
Lesújthat rám a rém: Történelem.

A félelem. Dudál a sofőr és gyorsít.
Látod a város szürke romjait,
Épületvázak, téglapor. Szegény, szürke tömeg
Lábát váltogatva billeg, sorban áll,
Külföldi kendőddel megtörlöd homlokod.
A büntetést, varázsló, ismered,
Az évszázad füstjében született büntetést.
Mint magnéziumfény, fellobban és kitart
– Ó, legyen átkozott –

Az öntudat.

Párizs, 1952.

Jegyzetfüzet: Dordogne

Madár, rőt vad vagy szarvas
nem gondol őseire.
Madár, rőt vad vagy szarvas
Él és pusztul, időt nem ismer.

A Vézère partján, sziklák alatt
emberek jönnek át a szőlőn,
kosarakat hoznak, a nagy
almáskertek termése bennük.

A Vézère partján kastély fehérlik,
fölötte meg, sziklába vájva,
remete-órhely egy másik,
régí százéves háborúból.

Galloromán boltíveken
kóbor borostyánlevelek.
Fehérneműt mosnak a nők
a napfényes vizű Vézère-ben.

Bánatukra vagy örömükre
találtak egy kő nyílhegyet.
Leadják a kő nyílhegyet
a múzeum-portán a lánynak.

Les Eyzies, 1952.

Jegyzetfüzet: Európa

Aláaknázva a Gotthard-alagút.
Ahol a gyapjú alszik,
és papírpillangót rebbent a gyerekek lélegzete,
ahol szökőkút mellett vizes lovak
ugrálnak a májusi levegőben,
drót fut a föld alatt.

Aláaknázva a szülőföld,
a kicsi, számunkra kedves, európai.
Olajbogyó meg rozs terem ott,
lenmezőn fut a szél, és fekete lombban ül el
a narancsfák forró lámpái alatt.

Aláaknázva a kéklő tenger,
amikor kifut halászni a kutter
a városkából, hol a hálók közt macskák alszanak.

Aláaknázva az ember szíve.
Az élet ideje és a másik idő
nem válik harmonikus eggyé,
két külön vonal tudatában.

Párizs, 1952.

Tudás

Attól kezdve, hogy a csapott eresztű házban
A köldökzsinórt elvágta a doktor,
És penészpöttyös körték fészkeként
Libatop, sóska burjánzott a kertben,
Emberkezekben voltam. Belém fojthatták volna
Első sírásom, nagy kezükkel összenyomva
Gyengédségre intő védtelen gégém.
A madarak, gyümölcsök nevét tőlük tanultam,
Nem túl vad és nem túl kiművelt
Vidékük otthonom lett, a szántókkal, mezőkkel,
Vízzel a csónak alján a partmenti bozótban.

Igaz, tudásuk a végére ért
Bennem, mikor egy sötét akarat szegült
Szembe szándékaikkal és szándékaimmal.

Ismeretlen, avagy csak névről ismert
Mások járkáltak bennem, és én ijedten
Hallgattam a nyikorgó padlót magamban,
Hová nem lehet kulcslyukon benézni.
Kazmierz, Hrehory neve mit sem jelentett,
Se Margaretáié, Emiliáié,
De másolnom kellett minden hibájukat,
Fogyatkozásukat. Ez megalázott.
Kis híján ordítottam: Ti vagytok felelősek,
Ha nem leszek más, mint ami vagyok.

Az eredendő bűnre a könyvben fény vetődött.
És sokszor, ha a délután dong a fűben,
Elképzelem az én bűnömmel azt a kettőt,
Amint a tudás fája alatt darázsra lépnek.

Montgeron, 1957.

Parasztból lett király

Villával bánni nem tudok. A korona nyom.
Az ördög tudja, mért bújtattak bársonyokba.
A nő arany ruhában amott az asszonyom.
Pedig van épp elég szajha az udvaromba.

Susognak, szökdécselnek köröttem. Parlé franszé.
Az egyszerű nekik úgy jó, ha kitekerték,
Bókra bókkal felelnek, mosolyuk udvaroncé,
Rühesen tépik egymást, alélnak, mint a lepkék.

Figyelem őket, míg szemhéjam leeresztem,
S szendergek hájasan. Egy mímelt ostoba.
Így maradok meg majd emlékeikben,
S tudom, másik világot nem látok már soha.

Na és? A gyűlölet ég bennem, mint a lámpa,
Mint lakodalmi fáklya izzik itt belül.
Bárgyú ábrázatomból nem sejtik, mi az ábra.
Életem így, s nem másként, beteljesül.

Ugrálnak, hízelegnek. És enélkül soha
Nem tudnám, mi vagyok: tűz, acél és kova.

Montgeron, 1957.

Egy udvarhölgy lenyakazása

Mandula-angyalok fátylak felhőiben,
Kiknek csalán közé nem kell guggolniuk,
S nem hívhatják meg őket egy pohár sörre sem,
Baba-testük sima, nincs rajta lyuk.

Ilyennek tűntek egy parasztgyereknek.
Lónyihogás, egy kápán kesztyű villan.
És elrobogtak, harsányan nevettek,
Én meg apám kalapját fejemről lekaptam.

És most, szuka? Gyúrten, festetlen arccal
Kúszol felém, lóg rózsaszínű nyelved,
Cipőmet kenderkóc hajaddal
Törlőd, s négykézláb kérsz kegyelmet?

Miért voltál szobor, ha most csak árnyék,
Mért kínozott évekig szoknyád hatalma?
Mit annyit hajsoltam, feledni vágnék,
Vágassék le ágamról ez az alma.

Ma nagy vagyok, megyénkben nagyobb, mint bárki vót.
Ítélezem. Szolgák, hívjátok a bakót.

Montgeron, 1959.

Ballada

Jerzy Andrzejewskinek

A síkságon egy szürke fácska áll.
Egy anya ül kicsi árnyékában.
Keménytojást hámoz magának,
És egy palackból teát iszik.
Lát egy várost, amely sohasem volt.
Falak, tornyok fénylenek föl délben.
Egy magasban köröző galambrajt
Néz az anya, a temetőből jőve.

– Fiam, a barátok elfeledtek.
Egyik társad sem emleget többé.

Menyasszonyod gyerekeket szült, és
Már nem jutsz eszébe éjszakánként.
Emlékművek állnak Varsó-szerte,
De a neved egyiken sincs rajta.
Amíg él, csak anyád tartja észben,
Milyen mókás és gyerekes voltál.

Fekszik Gajcy földdel beborítva,
Már örökre huszonkét esztendő.
Nincsen szeme, keze, szíve sincsen,
Nem ismer telet, tavaszt és évet.
És a folyón jég zajlik minden évben,
Sötét erdőkön kökörtű virágozik.
Zelnicével töltik meg a korsót,
S hallgatják, a kakukk mit jövendő.

Fekszik Gajcy, soha meg nem tudja,
Hogy Varsóban a harc hiába volt.
A barikádot, ahol őt megölték,
Lebontották fagyvert kezek.
A vörös port széthordták a szelek,
Esők jöttek, csalóányok daloltak,
Felhők alatt hangos kőművesek
Építettek magas, új házakat.

– Azt mondják, hogy szégyellni kellene,
Hogy te rossz ügyért harcoltál, fiam.
Hát nem tudom, ítélje meg az Isten,
Hiszen veled beszélni nem tudok.
A virágaid porrá aszalódtak,
Ne haragudj ezért, egyetlenem,
Kevés időm van, és ha eljövök,
Messziről kell a vizet idehoznom.

A fa alatt kendőjét igazgatja.
Egy galamb szárnya villan meg az égen.
Eltűnődik, elnézelődik,
Milyen magas és hatalmas a tér.
A város felé villamos robog,
Szalad utána két fiatalember.
Eléri-e? Az anya erre gondol.
Elérték a megállóban. Beszálltak.

Montgeron, 1958.